

La Verko

Universalaj Lingvoj en Svislando. Andreas Künzli. La Chaux-de-Fonds: SES/CDELI, 2006. 1129 p. 24cm. ISBN 2970042525. Prezo: € 66,00

Post multjara esplorado la svisa interlingvisto Andreas Künzli (n. 1962) lanĉis en la mondon sian kolosan interlingvistikan verkon. En ĝi la aŭtoro sisteme kaj detale kolektas, prilaboras, prezentas kaj komentas homojn, faktojn kaj eventojn pri la historio de la planlingvaj movadoj en Svislando, precipe de Esperanto, sed ankaŭ de Volapük, Ido, Occidental-Interlingue kaj Interlingua, kaj eĉ de malpli konataj projektoj.

La verko estas tre ampleksa kaj bunta. Ĝin malfermas kvar antaŭparoloj. En la kvara Künzli prezentas la metodikajn aspektojn de sia projekto. Tre grava kaj leginda teksto, en kiu li skribas i.a. ke *La historiisto devas okupiĝi pri la kaŭzologio, por fine eltrovi la historian veron, sen apliki ideologian historiismon, sen transformi la historion al propagando, sen krei el ideologio eĉ utopion aŭ mitologion.* (p. 28).

La antaŭparolojn sekvas sep enkondukaj tekstoj en la kvar oficialaj lingvoj de Svislando plus (sen evidenta kialo) la angla, verkitaj de Künzli (pri la planlingvaj movadoj tutmonde kaj en Svislando), C. Gacond (pri tutmonda humanismo), C. Piron (pri la komunikmetodoj ĉe internaciaj organizaĵoj kaj pri Esperanto kiel nova formo de humanismo), T. Carlevaro (pri interlingvistiko) kaj A. Baur (pri la romanĉa kiel planlingvo).

La enkondukajn eseojn sekvas kvin sekcioj, dediĉitaj al la kvin ĉefaj planlingvoj laŭ kronologia apero, kaj sesa pritraktanta malpli konatajn projektojn kaj ceterajn planlingvajn temojn. Temas pri la torso de la verko, pri la propre enciklopedia parto. La Esperanta sekcio kompreneble estas la plej ampleksa (358 p.), sekvata de tiuj pri Ido (22 p.), Occidental-Interlingue (14 p.), Volapük (11 p.) kaj Interlingua (8 p.). La sesa sekcio, surprize longa (32 p.), pritraktas 30 projektojn. La sekcioj konsistas el apartaj artikoloj alfabeto ordigitaj, pritraktantaj la individuojn (ĉirkaŭ 500), grupojn, societojn, gazetojn, verkojn, domojn, urbojn, kongresojn, ejojn, iniciatojn kaj objektojn kiuj armaturas la longan kaj vervan aktivadon de la planlingvaj movadoj en Svislando.

La ses menciitaj sekcioj konsistigas la propre Künzli-an parton de la verko. La aŭtoro mem verkis ĉiujn artikolojn, en Esperanto, per stilo klara, flua kaj plaĉa, kiu feliĉe kontrastas kun la pezaj vortumoj de multaj el la paĝoj de *Esperanto en*

Perspektivo. Mi ne povas eviti komparon ankaŭ kun la fama *Enciklopedio de Esperanto*, kies artikoloj, kvankam skribitaj per flua lingvaĵo, ofte konsistas nur el teda sinsekvo de datoj, eventoj, postenoj kaj verkoj. En la enciklopedio de Künzli, kontraste, la artikoloj estas variaj kaj vivecaj, kvankam ne malpli science ellaboritaj.

Künzli, kiel talenta enciklopedia verkisto, metas la individuojn en la centron de la historio prezentante ne nur ties agojn, sed ankaŭ ties pensojn, hezitojn, aspirojn kaj dezirojn, ĉiam surbaze de dokumentoj, sen spekulativo, sen fantazio. La individuoj aperas ne nur kiel historiaj agantoj aŭ plenumantoj, sed ankaŭ kaj eĉ precipe kiel personoj, kun siaj meritoj kaj virtoj sed ankaŭ kun mankoj, kapricoj kaj manioj.

Tial li ne hezitas prezenti ankaŭ faktojn kaj eventojn kiujn aliaj historiistoj – pli kabinetaj kaj severaj – eble opinius „minoraj“, aŭ eĉ anekdotaj.

Alia rifo kiun historiistoj ne ĉiam sukcesas eviti estas ia (sub)konscia ideologiigo de la historiaj aktoroj kaj scenaro. Ĝin ne sukcesis eviti Drezen (1892-1937) en pluraj partoj de sia cetere tre bona *Historio de la mondlingvo* (1928-1930). En la enciklopedio de Künzli, male, la individuoj ne estas nuraj marionetoj aŭ risortoj de ideologioj aŭ „sociaj fortoj“. Ili pensas kaj agas mem, ili faras la historion anstataŭ pasive kaj inerte spekti ĝin. Ilin ne puŝas obskuraj tendencoj aŭ partiaj brevieroj, eĉ kiam ili havas kaj manifestas politikajn, sociajn aŭ religiajn simpatiojn kaj preferojn.

Ili estas la kerno kaj la motoro de la historia disvolvo.

Alia menciinda faceto de la aŭtoro estas lia objektiveco. Ĉi-verke li pritraktas ne nur figurojn kies korpojn jam longe glutis la patrino, sed ankaŭ homojn ankoraŭ vivantajn kaj agantajn, homojn kun opinioj kaj metodoj foje polemikaj, foje diverĝaj de tiuj kiujn la aŭtoro manifestis private kaj publike, skribe kaj parole, dum sia esperantista vivo. Tamen Künzli sukcesas submeti la koron al la intelekto. Li prezentas faktojn kaj figurojn kaj komentas ilin, sed liaj komentoj ĉiam impresas racie, sobre kaj ekvilibre. Ili ne trudiĝas, ne celas konvinki aŭ persvadi, eĉ ne „gvidi“ la leganton, sed nur ilustras kaj prilumi la eventaron. La objektiveco de la aŭtoro plene manifestiĝas en lia pritrakto de polemikaj figuroj kaj faktoj. Ekzemple liaj longaj artikoloj pri la tiel nomata Civito kaj ties „konsuloj“ (p. 242-249), pri Serge Reverdin (p. 618-620), kaj pri Gonzague de Reynold (p. 621-626), estas vere modelaj kaj atestas la eksterordinaran kapablon de Künzli teni sin objektiva kaj senpartia kiel historiisto, malgraŭ siaj konvinkoj kiel movadano.

La verko de Künzli estas tre zorge ellaborita kaj redaktita. „Fakajn“ erarojn mi trovis nur du, en la artikolo *Ido en Svislando*, en la sama frazo (p. 793). Unue la aŭtoro ŝajne konfuzas la komitaton de la Delegitaro kun la konstanta komisiono. Poste li mencias broŝuron kiun la komitatanoj evidente ne povis konsulti en 1907, ĉar ĝi aperis nur en 1908. Iom nekongrua kun la serioza kaj scienca tono de la verko mi trovas ankaŭ la aserton ke *Ido povas esti karakterizita iusence kiel Eo sen homaranismo, sen akuzativo kaj sen supersignoj* (p. 794). Ĉi tie Künzli strange miksas gramatikon kun socia strebado kaj donas malĝustan bildon pri grava planlingvo.

La ses sekciojn ilustras la impresa kvanto de 1270 fotoj, precipe de individuoj, sed ankaŭ de grupoj, domoj, kongresejoj, sidejoj, oficejoj, libroj, broŝuroj, gazetoj, prospektoj, informiloj, desegnoj, karikaturoj, poŝtmarkoj, glumarkoj, pentraĵoj, tomoŝtonoj, memorŝtonoj, memortabuloj, afiŝoj, kartoj kaj eĉ bushaltejoj kaj vojmontriloj. La fotoj estas bonkvalitaj kaj nigrablankaj, krom kelkaj koloraj sur libromeza fasko da glaceaj folioj.

La sekciojn dividas 40 antologiaj tekstoj, precipe pri la planlingva temaro, verkitaj de „signifaj personecoj“, preskaŭ ĉiam sviasaj civitanoj. Ĉi tie ni renkontas klasikajn nomojn (Zamenhof, Privat, Hodler, Baghy, Carlevaro, Piron, Gacond, Silber, Ostwald, Berger, Schild) apud aliaj malpli konataj.

La tekstoj estas verkitaj precipe en Esperanto (20), la germana (8) kaj la franca (7), sed troviĝas ankaŭ po unu teksto en la angla, Ido, Interlingue, Interlingua kaj eĉ en Volapük (kun paralela traduko en la germana). Ĉiujn tekstojn antaŭas detala esperantlingva enkonduko plume de la redaktoro. La antologiaj tekstoj estas ĝenerale tre interesaj kaj ege riĉigas la volumon.

Laste mi menciui la vastan bibliografion (44 p.), la nomindekson (bedaŭrinde nedetalan) kaj la finan legoŝlosilon de Esperanto (france kaj germane), tre utilan, por helpi la konsulton de la enciklopedio fare de homoj sen antaŭa Esperantoscio. Mi tamen sentas la mankon de bildindekso.

Mia fina impresio estas tre favora. La enciklopedio de Künzli estas unu el la plej gravaj sciencaj verkoj ĝis nun verkitaj en Esperanto, se ne la plej grava. Ĝi interesas ne nur sviasajn esperantistojn, sed la tutmondan adeptaron de la kvin ĉefaj planlingvoj kaj ankaŭ ajnan fakulon aŭ studemulon pri interlingvistiko. Ĝi estas verko kiu ne povas manki sur la breto de ĉiu serioza planlingvano kaj interlingvisto. De nun oni abunde referencos al ĝi kaj nomos ĝin simple *La enciklopedio de Künzli*. Ĝi estos La Verko. La svisa slavisto kaj interlingvisto jam starigis al si monumenton pli daŭran ol bronzo. Tio nomiĝas gloro. Li ĝin meritas.

Gonçalo Neves

Voĉo aŭdinda...

Esperanta voĉo. Vera Jordan. KD. 43min.
Kun tekstofolio. Prezo: € 10,80

Restu mia persona prefero, ke inter muzikaĵoj el Sudameriko mi dum jardekoj plej ŝatas la brazilajn. Eble influis subkonscie la dudekjara ĉeesto en la kesto (ĝuste tiel rusoj nomas televidilon) de senfinaj brazilaj filmseriaroj, kiujn treege ŝatas mia edzino; mi ne spektas tiujn, laborante en alia ĉambro, sed ja muziko aŭdeblas ĉie!

Ne ŝrumpigis la ŝaton ankaŭ la muzikaĵoj venintaj el brazila Esperantujo – almenaŭ tri diskoj estas en mia kolekto – tiuj de Flávio Fonseca kaj de Tarcísio Lima – ili ŝajnas al mi bonetosaj, iom ekzotikaj, kaj pro tio eĉ pli interesaj kaj frandindaj.

Jen do eniris mian kolekton la kvara, *Esperanta Voĉo* de Vera Jordan, kiu iomete rompas la ĝeneralan bildon, instaligintan antaŭe en mia kapo.

Iakaŭze mi komencis aŭskulti ĝin de la lasta kanto, kaj trovis bonegan muzikaĵon, aranĝitan kun elokvente bona gusto, interese kolorigitan tembron de la virina voĉo emocia kaj emocianta, klaran Esperanton kaj la impreson pure brazilan, spertitan antaŭe, rekoneblan, eĉ se ne sonus en la teksto la multfoje ripetiganta vort’ “Brazilo”. Ĝuste pro tiu vorto mi tiris la tekstofolieton de la disko, kaj trovis, ke tiu lasta kanto estas la brazila nacia himno. Ja jes, ĝi meritis tiom energian, helan kaj vivoplenan kantadon! Entuziasmiĝinte, mi ekaŭskultis la tuton de la komenco, sed kun pli kaj pli da disreŭiĝo. Ho ne, la voĉo de Vera Jordan ne iĝis malpli klara

kaj interese kolorigita, ne malaperis sperta muzikaranĝo kun elokventaj elementoj de brazila muziko, nek la sento pri viveco de plenumo. Tamen, io ne estis akceptebla, io kaŭzis perturbon, kio do?

Mi ne tuj komprenis. Nur ĉe la reaŭdo estis trovita (aŭ elpensita por trankviligi min mem) la klarigo.

En la kantoj mi ne plu trovis la aspiratan Brazilon. La incitan ritmon. La muzikan individuecon de melodioj. La fajrajn intonaciojn memorfikseblajn tuj ĉe la aŭdo. Kun voĉo bela, sincera gvidis min de kanto al kanto tro simila monotona melodiario – jen estis la kaŭzo de mia kreskanta disreŭiĝo.

El inter dekduo da kantoj, prezentitaj sur la disko, pli ol duono iel-tiel rotacias ĉirkaŭ nia lingvo, kaj mi absolute ne havas pretekston por pridubi la plenan sincerecon de tiu senterupcio: amo al Esperanto, amo al kamaradoj en la tuta mondo, amo al Paco, Blua Revo. Pravas tamen famulo, dirinta ke poemo devas esti ne priskribo sed evento. Do – eventoj mankas ĉi-okaze.

Verŝajne mi iĝis tro postulema, tro rigora post antaŭa ekkono de la muziko de Flávio, verkita por brilaj poemoj de Geraldo Mattos. Nature – post bono mi ŝatus denove havi bonon. Kaj – mi iras denove al la fino de la disko por refoje aŭdi la brilan himnon brazilan.

Mikaelo Bronŝtejn

